

та інформаційно-орієнтаційних спроможностей компетенції, з'ясування методів стимулювання і обмеження діяльності носіїв компетенції, формування підґрунтя для виховного компетенційного впливу на суб'єктів права.

Література

1. Абрамов А. И. Понятие реализации функций права: соотношение понятий «реализация права» и «реализация функций права» // Правоведение. — 2006. — № 3. — С. 179–189.
2. Агафонова Г. Ю. Проблема определения функций права // Юридический аналитический журнал. — 2002. — № 1 (2). — С. 223–228.
3. Вовленко Н. Н. Сущность, принципы и функции права: Учеб. пособие. — Волгоград: Изд-во Волгогр. ун-та, 1998. — 56 с.
4. Дейч П. И. Функции трудового права: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 — Томск, 2006. — 28 с.
5. Домаков В. В. Онтология понятий функции права и нормы права на этапе реформирования российской экономики // Философия права. — 2003. — № 1 (7). — С. 27–34.
6. Козаров С. А. Общая теория права и государства: Учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Юрайт, 1997. — 411 с.
7. Коростей В. Про функції права // Право України. — 2004. — № 9. — С. 124–128.
8. Паливайко О. І. Функціональне призначення права у процесі захисту прав людини // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. — 2002. — № 1 (7). — С. 57–60.
9. Носенко О. В. Інститути конституційного права України: проблеми теорії та практики: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. — К., 2007. — 21 с.
10. Опішнік П. М., Лощихін О. М. Функції права: значення, сутність, система // Часопис Київського університету права. — 2004. — № 2. — С. 9–13.
11. Пашков А. С. Основные функции советского трудового права // Правоведение. — 1977. — № 5. — С. 67–78.
12. Радько Т. П. Теоретические и методологические проблемы функций социалистического права: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. — Рязань, 1978. — 40 с.
13. Радько Т. П. Функции права // Общая теория права: Курс лекций / Под ред. В. К. Бабаева. — П.Новгород, 1993. — С. 266–281.
14. Сетров М. И. Основы функциональной теории организации: Философ. очерк. — Ленинград: Наука, 1972. — 164 с.
15. Филимонов В. Д. Охранительная функция уголовного права. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2003. — 196 с.
16. Черданцев А. Ф. Теория государства и права: Учебник. — М.: Юрайт, 2001. — 432 с.

УДК 340.15(477.5)“16/17”:347.61/64

Т. О. Остапенко

СІМЕЙНЕ ПРАВО ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVII — ПЕРША ПОЛОВИНА XVIII СТ.)

Створення в Україні високорозвинутого громадянського суспільства й розбудова на основі прийнятої Конституції України суверенної та незалежної, демократичної та правової держави потребують докорінного концептуального переосмислення процесу розвитку держави і права України.

У сучасних умовах в Україні відчувається підвищений інтерес суспільства до вивчення історії сімейного права і сімейного законодавства. Це пояснюється, насамперед, тим, що всі суспільні відносини, які виникають між подружжям,

батьками та дітьми, а також іншими членами родини, ґрунтуються на сімейно-правових засадах. Тому перед науковцями-правознавцями своєчасно постала проблема об'єктивного дослідження сімейного права Гетьманщини, що матиме не лише велике наукове значення, а й практичний сенс у сучасних умовах вдосконалення чинного законодавства України.

Поставлена автором проблема вивчалася багатьма вченими істориками та юристами в різні часи. Тому слід приділити увагу аналізу останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Фрагментарно сімейне право Гетьманщини розглядалося в працях К. Софроненко, В. Месяца, В. Дядиченка, А. Ткача, А. Пашука, В. Кульчицького, А. Дубровіної та інших дослідників українського права. Значний внесок у його вивчення зробили історики, правознавці в діаспорі. Серед них Д. Дорошенко, А. Яковлів, М. Чубатий, О. Оглобін, Л. Окіншевич, Я. Падох та ін. Частково розглядалося питання сімейного права в Гетьманщині дореволюційними істориками, правознавцями Д. Багалієм, О. Лазаревським, Ф. Леонтовичем, І. Теличенком, Д. Міллером, Ф. Тарановським, М. Слабченком, О. Кістяківським, а також істориками права 20–30-х років ХХ ст. І. Черкаським, М. Василенком, М. Товстолісом. Проте у їхніх працях відсутнє самостійне дослідження сімейного права Гетьманщини, не завжди дається повний аналіз його норм і належно аргументована оцінка.

Основною метою запропонованої статті є з'ясування особливостей норм, які становили сімейне право Гетьманщини, а також розкриття його значення і ролі в Гетьманщині в другій половині XVII — першій половині XVIII ст. І для розкриття вказаної мети приділено увагу вирішенню таких завдань:

- 1) аналіз норм сімейного права Лівобережної України у вказаний період;
- 2) характеристика способів укладення шлюбу та умов його дійсності;
- 3) дослідження правових відносин подружжя, батьків і дітей, опікунів і підопічних, усиновителів та усиновлених.

Сімейне право Гетьманщини: а) регулювало відносини, що виникли з шлюбу; б) визначало порядок, умови його укладення, розірвання; в) встановлювало особисті та майнові відносини подружжя, батьків і дітей; г) порядок усиновлення та ін.

Майнові відносини між членами сім'ї в Гетьманщині з давніх-давен були врегульовані звичаєвим правом, тому не мали відповідного оформлення в нормах писаного закону. Законодавець мав завдання надати звичаєвому праву форму писаного закону, зокрема нормам сімейного права. Комісії треба було вивчити і проаналізувати чинні джерела права та визначити ті норми сімейного права, які, з одного боку, не суперечили б давнім українським звичаям, а з іншого — навпаки, підтверджували б їх своїм авторитетом та досконалістю формулювань. Такі норми для багатьох принципів положень сімейного права комісія використала з магдебурзького права, «Статуту Великого Князівства Литовського» 1588 р. У таких випадках, коли комісія не знаходила відповідних норм для формулювання чинного права, вона сама формувала нові норми, зокрема щодо створення сім'ї, сімейного життя та ін.

Сім'я починалася зі шлюбу. Аналізуючи цю проблему, можна констатувати, що термін «шлюб» у Гетьманщині мав два значення:

а) шлюб як визначений законом та заснований на добровільній згоді договір між чоловіком і жінкою про спільне життя аж до смерті з метою створення сім'ї та продовження людського роду;

б) шлюб як подружнє життя.

Шлюбний вік у Гетьманщині встановлювався: для нареченої — 13, для нареченого — 18 років. Шлюбу передував весільний зговір, який укладався батьками майбутнього подружжя. Шлюбний зговір ставав дійсною шлюбною угодою після того, як майбутнє подружжя давало згоду: повнолітні відразу після зговору батьків, неповнолітні — після досягнення повноліття. Згода дітей могла бути дана на словах, проте мовчання також вважалося виявом згоди з домовленістю батьків. У випадку виявлення незгоди дітей на словах батьківський зговір втрачав юридичну чинність. Цими положеннями у Гетьманщині підтверджувався давній український звичай, на основі якого головну роль у виборі подружньої пари та в матеріальному забезпеченні нової сім'ї відігравали батьки. У виняткових випадках і самі діти, зокрема повнолітній з неповнолітньою або обоє неповнолітні, могли домовитись між собою про майбутній шлюб, але така угода набувала юридичної сили тільки тоді, коли була підтверджена ними після досягнення повноліття або коли вони, за взаємною згодою, раніше починали подружнє життя. Взаємна згода дітей про шлюб потребувала дозволу батьків, а у випадку їх смерті — старших родичів чи опікунів. Порушення цього правила позбавляло дівчину посагу та спадкування батьківського і материнського майна. Проте батьки чи старші родичі не мали права зволікати з видачею заміж дочки або надання їй дозволу на укладання шлюбу, маючи на меті затримати у своєму володінні належне дочці майно. Тоді дочка мала право звернутися до місцевої адміністрації, яка давала дозвіл на укладання шлюбу замість батьків.

У Гетьманщині кінця XVII ст. існував звичай, який встановлював, що під час зговору батьків і дітей про майбутній шлюб можна було брати й давати своєрідні «заклади», чи «заруки» грошима («заручні штрафи»), щоб забезпечити шлюбний договір. Заборонялись такі заклади під загрозою не визнавати їх дійсними; було дозволено лише так звані передвесільні подарунки або завдатки між нареченим і нареченою, причому в тих випадках, коли шлюб не здійснювався через смерть одного з наречених або з інших поважних причин, завдаток повертався тому, хто його дав. Якщо шлюб був укладений, а потім розірваний, то винна сторона повинна була повернути завдаток і весільні витрати. Коли наречена без будь-яких поважних причин відмовлялася вступати в шлюб, завдаток повертався у подвійному розмірі, відшкодовувалися збитки, пов'язані з весільним зговором. Ніхто не мав права насильно примушувати когось вступати в шлюб. Кожний міг добровільно вибирати пару з тим лише обмеженням, що діти повинні були мати згоду батьків чи родичів, а наймані слуги — своїх господарів. Відсутність згоди не впливала на юридичну чинність шлюбу.

У Гетьманщині була лише одна перешкода вільного вибору подружньої

пари — це заборона укладання шлюбу між близькими родичами, причому близькість споріднення встановлювалася на основі церковних правил. Порушення цього правила призводило до визнання шлюбу недійсним.

Важливою перешкодою для укладання шлюбу була відсутність нерозірваного шлюбу в нареченого чи нареченої на момент укладання нового шлюбу. Жодних перепон для другого шлюбу після розірвання першого сімейне право Гетьманщини не передбачало. Розлучені особи мали право укласти новий шлюб, але не раніше як після шести місяців від дня розірвання попереднього шлюбу.

Водночас недостатньо регламентоване питання зовнішньої форми укладання і легалізації шлюбу. Історико-правові дослідження цього питання засвідчують, що в Україні тривалий час після прийняття християнства використовувалась давня форма укладання шлюбу — так зване весілля, або шлюбна гостина, яка супроводжувалася старовинними обрядами. Ця форма збереглася і в Гетьманщині. День шлюбної гостини (весілля) вважався днем укладання шлюбу і давав право на подружнє життя.

Іншою формою укладання шлюбу було вінчання, тобто укладання шлюбу в церкві з участю священика. Церковне освячення шлюбу (вінчання) тривалий час не мало вагомого значення. Якщо обряд вінчання відбувався раніше, ніж весілля (це часто траплялося по селах під час жнив), то все-таки молоде подружжя ще не починало спільного життя і перебувало у своїх батьків, поки не відбулося весілля. На цю обставину звернув увагу в 1744 р. Синод, який констатував, що «в Малой Росии по отправлению церковного бранного таинства того же времени разлучившиися, по несколько лет до называемого, по их обычаю, брачного веселья, живут в разных домах». Синод вимагав брати розписку, яка зобов'язувала молоде подружжя не починати сімейне життя відразу після церковного обряду. Крім того, російська цариця Єлизавета Петрівна Указом від 3 грудня 1744 р. у всіх полках Гетьманщини забороняла робити кількарічний проміжок між юридичним обрядом вінчання та фактичним початком шлюбу після обряду весілля.

З кінця XVII ст. церковний обряд вінчання набув однакового значення з весіллям, а згодом виконав уже головну роль на шляху до шлюбу. В Гетьманщині весілля і вінчання мали вже однакове значення. Наприклад, встановлювалось, що дитина, яка народилася після укладання шлюбу, але раніше як за дев'ять місяців і два-три дні, рахуючи «від дня шлюбного весілля або від дня церковного вінчання», не вважалася шлюбною (крім випадків ненормального передчасного народження недоношеної в лоні матері дитини).

Отже, у Гетьманщині легальне подружнє співжиття починалося як з дня весілля, так і з дня вінчання. З уваги на це встановлювалася легальність народження дітей. За шлюбну, тобто законно народжену, вважалася дитина, котра народилася не раніше як за дев'ять місяців та два-три дні, рахуючи від дня укладання шлюбу, і не пізніше як за дев'ять місяців і два-три дні, рахуючи від восьмого дня після смерті або безперервної відсутності вдома чоловіка. Однак при вирішенні спорів про легальність народження дитини, крім цих максимальних строків, брались до уваги й інші важливі обставини, зокрема обстави-

ни, за яких уклали шлюб, відсутність чоловіка, його хвороба й смерть, а також фізичний та моральний стан жінки.

Крім так званих законних шлюбів з церковним вінчанням, у Гетьманщині існував шлюб на «віру» — по суті, цивільний шлюб, в якому жінка була рівноправна з чоловіком.

Шлюб припинявся зі смертю одного з подружжя чи розлученням. До смерті прирівнювалася так звана політична смерть одного з подружжя (позбавлення цивільних прав, безчестя тощо).

Офіційне розірвання шлюбу належало до компетенції церковних судів, які вирішували справи законності шлюбів і розлучень, а також питання віри і моралі. Однак питання про майнові спори розлучених вирішувалися в місцевих судових установах. У випадку розлучення сторони у присутності свідків та священника складали так звані розлучні листи, в яких визначали спільні права та обов'язки сторін.

Вдова чи вдівець мали право укласти новий шлюб, однак необхідно було дотриматися траурного строку — шести місяців після смерті жінки чи чоловіка. Таке обмеження було виявленням поваги до пам'яті покійного. Для розлучених у Гетьманщині також встановлювався термін шість місяців, після чого вони мали право вступити у новий шлюб. Порушення шестимісячного строку в обох випадках передбачало втрату вдовою віна, а вдівцем — записаного йому померлою дружиною посагу або іншого майна.

Відносини подружжя мали особистий і майновий характер. Особисті відносини між чоловіком та дружиною ґрунтувалися на тому, що, уклавши шлюб, дружина переходила під владу свого чоловіка як глави сім'ї. Вона отримувала його прізвище й користувалася пошаною, яка належала чоловікові з огляду на його соціальне становище, службу або заняття, за його життя чи після його смерті. Чоловік був законним опікуном дружини, розпоряджався її посагом та особистим майном, виступав від її імені в суді як у цивільних, так і кримінальних справах, не потребуючи для цього окремого уповноваження від дружини. Це є свідченням того, що дружина не мала повної юридичної самостійності.

У суді інтереси засватаної дівчини, крім батька, мав право представляти її наречений. За борги, які виникли під час спільного подружнього життя, однаково відповідало подружжя спільним майном. Вдова після смерті чоловіка ставала опікункою малолітніх дітей, якщо чоловік не призначив заповітом окремого опікуна, і одержувала право розпорядження як своїм, так і дитячим майном.

Інакше складалися майнові відносини подружжя. Кожен з подружжя був самостійним суб'єктом майнових прав, міг мати власне майно (наприклад, майно, одержане у спадщину), відокремлене від майна іншого. Однак починаючи спільне життя, подружжя повинно (якщо це було можливо) виділити з власного майна (чоловік) або з майна батьків (дружина) певну частину для утворення майнового фонду, призначеного на покриття матеріальних витрат під час сімейного життя.

Майно, яке давали батьки дочці, видаючи її заміж, називалося посагом, або приданим, а майно, принесене чоловіком, — віном. Посаг складався з рухомих речей, що поділялися на дві групи. Першу групу становили п'ять предметів: гроші, золото, срібло, перли і дорогоцінне каміння. Друга група — це жіночий одяг, білизна, коні та інші рухомі речі. Мета приданого, з одного боку, — полегшити чоловікові утримувати сім'ю, а з іншого — забезпечувати непохитність шлюбного союзу.

Віно — це третина нерухомого майна, яким забезпечувався посаг дружини. Для встановлення рівновартості посагу і віна проводилася оцінка посагу за участю відповідних знавців. П'ять предметів першої групи оцінювалися вдвічі більше, ніж їх реальна вартість. Додаткова вартість проти справжньої називалася «привінком» і була «шлюбним подарунком» нареченій. Це був подарунок за вінок, «вінець дівочий» — символ цнотливості нареченої. Друга група оцінювалася за фактичною вартістю, а третина майна призначалася на забезпечення посагу. Акт, який засвідчував прийняття посагу, його вартість і забезпечення віном, називався «віновою», або «віновим записом».

Як посаг дружини, так і віно чоловіка впродовж подружнього життя перебували у віданні чоловіка і доходи від них йшли на покриття видатків з утримання сім'ї. У випадку смерті чоловіка дружина вступала у користування як посагом, так і віном аж до своєї смерті або до другого одруження. При повторному одруженні вдова мала право, передавши дітям чи спадкоємцям віно, одержати свій посаг, а також «привінок». Якщо посаг втрачено з вини чоловіка, тоді вдова діставала у власність віно. У випадку повторного одруження спадкоємці чоловіка повинні були виділити їй з його майна «восьму долю». При повторному укладенні шлюбу вдови спадкоємці за чоловічою лінією «грошима за вінець їй заплатити мають»: «Коли б грошей в готівці не було, тоді вдові передавалося до викупу спадкоємцями 1/8 частина нерухомого майна її чоловіка. Цією 1/8 частиною майна вдова, її спадкоємець мали право володіти до того часу, поки та частина не буде викуплена спадкоємцями чоловіка».

Після смерті вдови діти чоловіка або спадкоємці за чоловічою лінією повинні були сплатити спадкоємцям вдови ординарну ціну посагу без «привінка»; якщо ж вдова була бездітною, то її посаг за спадком переходив у той рід чи дім, з якого вона вийшла заміж. У тих випадках, коли батьки, відаючи дочку заміж із посагом, не взяли у чоловіка вінового запису і питання про наявність посагу було спірним або коли дружина не приносила посагу, тоді вона вважалася «невінованою» і не мала тих прав, що належали вінованій дружині. Невінована дружина у Гетьманщині після смерті чоловіка набувала право користування його рухомих і нерухомих майном нарівні з дітьми, якщо їх було декілька. Якщо була одна дитина або дітей не було, то вдова одержувала в користування 1/3 частину майна чоловіка.

Коли дівчина з посагом виходила заміж за чоловіка, який не мав майна, щоб забезпечити віном посаг дружини, тоді він повинен був дати письмове зобов'язання, що намагатиметься «приумножити посаг» та придбати маєток.

Вдова у таких випадках після смерті чоловіка одержувала не тільки свій посаг, а й усе майно, що було придбане за час перебування у шлюбі.

Якщо подружжя на початку спільного життя не мало майна, а придбало його впродовж спільного життя працею чи службою, тоді за взаємною згодою вони могли вільно розпоряджатися цим майном, а після смерті чоловіка вдова одержувала у власність 1/3 частину майна, якщо мала дітей. У власність бездітної вдови переходило все майно.

Дружина втрачала право на віно у випадках зречення християнської віри, образи монарха, вбивства свого чоловіка, розлучення з її вини та порушення подружньої вірності. У зв'язку з цими причинами, а також через умисне наштотування дружини на перелюби або несправедливе обвинувачення її у порушенні подружньої вірності, — чоловік втрачав право на посаг. Ця норма виховувала взаємоповагу між подружжям.

У Гетьманщині детально регламентувались особисті та майнові відносини між батьками та дітьми, а також регламентувався поділ дітей, котрі народилися у законному шлюбі й поза шлюбом. Діти, які народжувалися у законному шлюбі, мали повноту прав, встановлених законом для легальних дітей, інші діти цих прав не мали. При цьому поділяли нешлюбних дітей на дві групи: на «бенкартів», які народилися від чоловіка і жінки, які не були пов'язані між собою шлюбом, і на дітей, народжених від неодружених чоловіка і жінки, проте які потім взяли шлюб і, крім прижитих дітей до одруження, народили шлюбних дітей. У Гетьманщині «бенкарти» за життя законних дітей не мали жодних прав у сім'ї і батьківського та материнського майна не спадкували. Якщо шлюбних дітей не було, то «бенкарти» спадкували майно матері й мали право на виховання за рахунок справжнього батька, за винятком знову ж таки, дітей, незаконно прижитих одруженим чоловіком або одруженою жінкою. Брати і сестри, які народилися від одних і тих самих батька і матері, називались повнорідними. Неповнорідними братами і сестрами були ті, котрі народились від батька і різних матерів — однокровні та які народились від однієї матері й різних батьків — одноутробні. Однокровні мали рівні права з повнорідними у спадкуванні після батька, такі ж права мали одноутробні у спадкуванні після матері.

Діяли норми, якими регулювалися інститути опіки і усиновлення. Під опікою розумілося заповнення недостатньої здатності у певної особи до самостійного набуття і здійснення цивільних прав і обов'язків (тобто дієздатності) за допомогою інших, спеціально призначених осіб. Опіка встановлювалася над малолітніми обох статей, над душевнохворими (божевільними) та марнотратниками, над деяким майном до певного часу. У Гетьманщині опікун — це особа, котрій доручалася турбота і догляд за неповнолітніми сиротами та їх майном до досягнення повноліття. Беручи до уваги, що малолітні нездатні самостійно виховуватись та доцільно розпоряджатися своїм майном, батьки заповітом або місцева адміністрація своїм рішенням призначали їм опікуна. Після смерті матері батько вважався природним опікуном малолітніх дітей. Так само й мати могла бути призначена за заповітом чоловіка їх опікункою.

Якщо мати не дбала про виховання та про майно своїх дітей-сиріт, тоді на вимогу родичів суд міг передати опіку комусь із старших родичів. Батько міг заповітом призначити і сторонню особу опікуном для дітей. У цьому випадку вибір батьком опікуна давав певну гарантію щодо особи опікуна, жодних інших додаткових гарантій не вимагалось. Якщо у заповіті не було призначено опікуна, тоді право бути опікуном над сиротами мали найперше мати-вдова або баба сиріт, котра мала відповідні матеріальні можливості, добродісна, немарнотратна. Якщо матері не було в живих або вона була нездатна здійснювати опіку, тоді опікунські обов'язки переходили до старшого брата сиріт або до одного з дядьків чи інших родичів з батьківського роду. Якщо таких родичів не було, то обов'язки опікуна переходили до родичів чоловічої статі з роду матері, а коли й таких не було, тоді опікунство переходило до родичів жіночої статі за батьківською, потім за материнською лінією. За відсутності родичів опікуна малолітній дитині призначала місцева адміністрація.

Особу, яка мала сім'ю і вела аморальний спосіб життя, зокрема транжирила своє майно, або була психічно хворою, належало віддавати під догляд опікуна, поки вона зміниться на краще або не видужає. Опікуна для такої особи призначала і звільняла місцева адміністрація. У Гетьманщині передбачалось повноваження суду виносити декрети про недійсність правочинів стосовно відчуження майна, про що доводилося до загального відома. Цей декрет мав зворотню юридичну силу для угод, укладених марнотратниками або душевнохворими, тобто ці угоди не визнавалися дійсними.

Опіку над майном відсутньої особи встановлювала місцева адміністрація, призначаючи опікуном кого-небудь із родичів відсутнього або із сторонніх осіб. Якщо відсутній з будь-яких причин не міг негайно повернутися із-за кордону, він мав право сповістити про це місцеву адміністрацію і призначити опікуна за своїм вибором. Після повернення відсутнього додому опікун повинен був передати йому майно і скласти звіт про свою діяльність.

Українське право XVIII ст. знало інститут усиновлення. Усиновленням вважався правовий акт, за яким батьки брали чужих дітей як своїх і допускали їх до спадщини. Право усиновлення мали особи, старші віком від усиновлюваних, а також особи вільного стану і такого ж, як усиновлені. Усиновлення мало бути добровільним, заснованим на взаємній згоді усиновителя й усиновленого, зголошене і записане в урядових книгах. Усиновитель мав таку саму владу, як і рідний батько. Після смерті бездітного усиновителя його майно успадковував усиновлений, а після смерті бездітного усиновленого успадковував усиновитель. У випадку смерті усиновителя, а потім і бездітного усиновленого спадщина поділялася на дві частини, з яких одну одержували родичі усиновителя, а іншу — родичі усиновленого. Якщо в усиновителя народжувалися діти, тоді усиновлений одержував 1/3 частину майна усиновителя, а решту спадкували рідні діти усиновителя.

Отже, сімейне право свого часу досягло високого рівня, врегульовуючи відносини подружжя, батьків і дітей, опікунів і підопічних, усиновителів та усиновлених та інші. Регламентація цієї важливої галузі права в ті часи засвідчує

розвинутий характер шлюбно-сімейних відносин Гетьманщини у другій половині XVII — першій половині XVIII ст. Сподіваємося, що цей невеликий огляд поставленої проблематики дозволить більш глибоко розкрити особливості норм сімейного права Гетьманщини у вказаний часовий період. Тому виникає потреба проведення подальших наукових розробок у цьому напрямку. Автор також вважає, що вивчення сімейного права Гетьманщини другої половини XVII — першої половини XVIII ст. сприяє розумінню походження і суті більшості правових засад та інститутів сучасної правової системи України.

Література

1. Бойко І. Й. Правове становище населення Гетьманщини за кодексом 1743 року. — Л.: Світ, 1997.
2. Василецько М. П. Матеріали до історії українського права. Т. 1. — К., 1929. — (ВУАН: Зб. соц.-скоп. від.; № 11).
3. Гошчаренко В. Г. Історія держави та права України. — К.: Вестурі, 1996.
4. Дорощенко Д. І. Нарис історії України: В 2 т. Т. 2 (від половини XVII століття). — К.: Глобус, 1992.
5. Кульчицький В. С. Кодифікація права на Україні у XVIII столітті. — Л., 1958.
6. Месяд В. История кодификации права на Украине в первой половине XVIII в. / ВИПИТИ. — К., 1964.
7. Миллер Д. Почерки из истории и юридического быта Старой Малороссии. — Х., 1895.
8. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. — К., 1997.

УДК 347.798(4)

О. О. Нігресва

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІПОТЕКИ МОРСЬКОГО СУДНА У КРАЇНАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'І

Незважаючи на тяжкий стан економіки України, вона має усі передумови, щоб стати у цьому аспекті на один рівень із розвиненими європейськими країнами. Одна з таких передумов — статус України як морської держави. Разом з тим вітчизняний морегосподарський комплекс знаходиться у вкрай незадовільному становищі, яке, зокрема, спричинене нерозважливою державною політикою. Застарілість та недосконалість правових норм, що регулюють відповідні правовідносини, тільки одна з частин окресленої проблеми. Отже, розроблення нового ефективного правового регулювання різноманітних відносин, що складаються в торговельному мореплаванні, — першочергове завдання української юридичної науки.

У зв'язку з цим особливої уваги законодавця потребує регламентація іпотеки морського судна як одного з найбільш дієвих способів забезпечення виконання зобов'язань у галузі мореплавання. Враховуючи невизначеність у правовому регулюванні іпотеки морських суден в Україні, корисним для його роз-